

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 342.2/.7:179.7

DOI <https://doi.org/10.36550/2522-9230.2019.7.29>

*Драгоненко Анна Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail: dragonenko84@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8353-2341>*

ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕВТАНАЗІЇ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Стаття присвячена сучасній проблемі легалізації інституту евтаназії.

Вказана процедура позбавлення життя стала предметом широкого обговорення не тільки в філософів, медиків, але й юристів. Причиною такої цікавості та поширеності пояснюється складною природою цього явища, де тісно переплелися питання життя і смерті, свободи та вибору людини на смерть або продовження життя при наявності невиліковного захворювання і нестерпних страждань. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), понад 70% людей вмирає не раптово, а поступово, відчуваючи часом нестерпні болі, жорстокі страждання. Щорічно близько 400 тисяч осіб гинуть в добровільному порядку, спроб суїциду налічується близько 7 мільйонів. Потребує уточнення той момент, що евтаназія – не просто безболісна смерть, а смерть, яка відповідає волі особи, яка цього бажає. Законодавці всього світу шукають найбільш оптимальні способи правового регулювання та форми контролю процесів, пов'язаних з евтаназією.

У статті проводиться аналіз процесу формування законодавства про евтаназію, практика реалізації, а також правове регулювання евтаназії в країнах Європи. В даний час пасивна евтаназія законодавчо дозволена більш ніж в 40 державах світу. Однією з європейських країн де, за суворого дотримання певних умов, декриміналізована активна евтаназія, є Королівство Нідерландів (Голландія). В більшості європейських країнах активна евтаназія заборонена під загрозою кримінальної відповідальності. Зроблено висновок, що однозначного погляду на проблему легалізації евтаназії європейська громадськість ще не виробила, проте аналіз зарубіжного досвіду дає можливість вибрати прийнятні шляхи вирішення даної проблеми в нашій країні з урахуванням національних традицій моральних і етичних норм.

Ключові слова: евтаназія, пасивна евтаназія, активна евтаназія, смерть, кримінальна відповідальність.

Dragonenko A. THE PROBLEM OF CRIMINAL AND LEGAL REGULATION OF EUTANASIA IN THE EUROPEAN COUNTRIES

The article is devoted to the contemporary problem of legalization of the Euthanasia Institute.

This procedure of deprivation of life became a subject of wide discussion not only among philosophers, physicians, but also lawyers. The reason for such curiosity and prevalence is explained by the complex nature of this phenomenon, where the issues of life and death, freedom and choice of a person for death or continuation of life in the presence of incurable illness and unbearable suffering are closely intertwined. According to the World Health Organization (WHO), more than 70% of people die not suddenly, but gradually, sometimes suffering intolerable pain, severe suffering. Each year, about 400,000 people are killed voluntarily, with suicide attempts amounting to about 7 million. It needs to be clarified that euthanasia is not just a painless death, but a death that corresponds to the will of the person who wants it. Lawmakers around the world are looking for the best ways to regulate and control euthanasia-related processes.

The article analyzes the process of formation of euthanasia legislation, the practice of implementation, as well as the legal regulation of euthanasia in European countries. Currently, passive euthanasia is legally authorized in more than 40 countries. One of the European countries where, in strict compliance with certain conditions, active euthanasia is decriminalized, is the Kingdom of the Netherlands (Netherlands). In most European countries, active euthanasia is prohibited under the threat of criminal responsibility. It is concluded that the European public has not yet developed a clear view of the issue of euthanasia legalization, but analysis of foreign experience gives an opportunity to choose acceptable ways of solving this problem in our country, taking into account national traditions of moral and ethical norms.

Key words: euthanasia, passive euthanasia, active euthanasia, death, criminal liability.

Постановка проблеми. У міжнародному праві проблема евтаназії є досить актуальною, перш за все внаслідок її поширеності, посилення інтересу до неї у правовій доктрині та кримінальній практиці багатьох європейських країн. Це співвідноситься в першу чергу з міжнародним регулюванням прав людини. У Загальній декларації прав людини зазначено: «кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність» [1]. У Міжнародному пакті про громадянські і політичні права сказано, що «право на

Випуск 7. 2019

життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. У більшості країн Європи багато вчених приходять до думки про те, що людина, поряд з правом на життя, має право на смерть. Можливо, рано чи пізно така світова тенденція торкнеться все більше країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тема дослідження відноситься до кола маловивчених, про що свідчить недостатня кількість спеціальних монографічних праць, в яких були проаналізовані правові аспекти евтаназії в цілому, та зокрема її кримінально-правовий аспект. Правові аспекти регламентації евтаназії в Україні аналізують юристи Н. Борисевич, Є. Стрельцов, Ю. Усманов, А. Тимошук та ін.

До окремих монографічних досліджень слід віднести праці Н. Крилової “Кримінальне право і біоетика: проблеми, дискусії, пошук рішень” та О. Капінус “Евтаназія як соціально-правове явище”.

Мета статті – вирішення проблем, пов'язаних з законодавчим визначенням евтаназії у законодавстві різних країн світу та проблем її кримінально-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна держава формує свої програми з охорони життя людини, таким чином, не забуваючи про її права, які стосуються гідного життя та смерті. Евтаназія відноситься до основних медико-юридичних проблем, думки про яку значно розходяться, що ілюструється різноманітністю законодавчих рішень даної проблеми. Одні європейські країни легалізують евтаназію, тим самим регулюючи її за допомогою нормативного правового акту, інші взагалі її заперечують.

З точки зору підходів до цієї проблеми нами зроблена спроба класифікувати держави на певні групи:

1. Країни, які повністю легалізували пасивну та активну евтаназію: Королівство Нідерландів (Голландія), Королівство Бельгія (Бельгія), Велике Герцогство (Люксембург).

Початок у правовому переосмисленні евтаназії в Голландії було покладено в 1973 році, коли відбувся процес над лікарем Г.Постма, яка зробила своїй невиліковно хворої матері на її наполегливе прохання летальну ін'єкцію морфію. Суд виніс обвинувальний вирок, але з пом'якшуючими обставинами: один тиждень умовного позбавлення волі і відсторонення від практики на рік. Таким чином, було створено прецедент, на підставі якого в подальшому суди не застосовували кримінальні санкції на тих лікарів, які надавали смертельно хворим пацієнтам допомогу в добровільний відхід з життя.

Вперше парламент Нідерландів ухвалив закон, який повністю легалізував евтаназію (включаючи і активну форму) 28 листопада 2000 року і 1 квітня 2002 року процедура евтаназії була офіційно включена в медичну практику [2].

Відповідно до вказаного закону: лікар, який приймає рішення про задоволення прохання хворого, який наполягає на евтаназію, зобов'язаний звернутися за консультацією до незалежного лікаря. Цей консультант повинен особисто обстежити пацієнта і скласти свій висновок; лікарю-консультанту необхідно з'ясувати, наскільки обдуманим і зваженим є бажання пацієнта скористатися правом на евтаназію. Після цього він направляє висновок свого лікаря; лікар не зобов'язаний діяти проти принципів власної моралі та етики, тому він має право відмовитися від проведення евтаназії і в даному випадку не несе відповідальності за відмову; невиліковність хвороби та нестерпність страждань визначаються відповідно до медичних норм; для того щоб надати повний і компетентний висновок, на якому буде засновано рішення щодо застосування евтаназії, всі лікарі проходять спеціальну підготовку [3, с. 154].

Слід зазначити, що за задоволення прохання невиліковно хворого про відхід з життя від кримінальної відповідальності звільняється тільки медичний персонал. Для всіх інших осіб відповідальність збережена. Особі, яка позбавила життя іншу особу за щирим прохання останнього, відповідно до статей 293 та 294 КК Нідерландів має бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком до 12 років. Покарання за просте вбивство складає до 15 років позбавлення волі.

Громадяни, які досягли 16-річного віку, мають повне право на евтаназію і можуть самостійно обирати спосіб і порядок свого відходу з життя. Наприклад, може бути складено заповіт, який визначає, що в разі виявлення раку або потрапляння в катастрофу не слід проводити лікування. Особам, які не досягли цього віку, для реалізації права на евтаназію потрібна письмова згода батьків.

Суперечки навколо цього закону не вщухали і після його прийняття. Є думка, що лікарі стали зловживати евтаназією, і при цьому, як зазначає Кріс Рютенфранс, криміналіст з Нідерландів, “в зв'язку з тим, що евтаназія легалізована, прокурори часто не хочуть підтримувати обвинувачення” [4, с. 183].

Таким чином, Королівство Нідерландів стало першою в світі державою, яка прийняла закон про евтаназію. Він має і позитивні сторони, такі як можливість полегшення страждань невиліковно хворих, і негативні: умертвіння пацієнтів стає повсякденним явищем, а право на смерть поступово перетворюється в обов'язок вмирати.

Незабаром прикладу Королівства Нідерландів слідувало Королівство Бельгія. Верхня палата парламенту Бельгії в листопаді 2001 року (федеральний парламент) прийняла закон, що забезпечує право безнадійно хворої людини на легку смерть. Закон був схвалений Нижньою палатою (Палата представників) бельгійського парламенту на початку 2002 року. Таким чином, була завершена законодавча процедура, яка була розпочата ще в 1999 році. Цей закон передбачає звільнення лікаря від відповідальності за заповідання смерті за бажанням пацієнта за умови, що були дотримані всі необхідні формальності. Закон кандидатами на евтаназію розглядає людей, які знаходяться в термінальних станах, при цьому страждають невиліковними хворобами, які спричиняють їм нестерпний біль.

У процесі розробки бельгійського закону про евтаназію за основу був узятий прийнятий раніше закон Голландії, з урахуванням недоліків, виявлених в процесі його застосування. Закон Бельгії більш опрацьований, він створений з використанням високої юридичної техніки, під час його підготовки були враховані всі слабкі місця і недоліки зарубіжних аналогів, таких як закон штату Орегон (США), закон Голландії [5].

Закон Бельгії “Про евтаназію” складається з 6 розділів і 16 статей. Відповідно до нього “евтаназія – це дія, яка здійснюється третьою особою, відносно особи, яка припиняє життя на її власне прохання”. Таке визначення містить характерні елементи поняття евтаназії, такі як: волевиявлення людини; дії третьої особи, спрямовані на припинення життя. Разом з тим, визначення не містить додаткових ознак, таких як наявність невиліковної хвороби в особі, яка просить про евтаназію, відсутність зацікавленості особи, яка здійснює евтаназію, безболісність засобів здійснення евтаназії. Незважаючи на те, що дані умови фігурують в тексті інших статей, на наш погляд, доцільніше було б вказати всі ці ознаки в якості обов’язкових, з метою виключення подвійного тлумачення при застосуванні норм цього закону.

Розділ II Закону містить обов’язкові умови, за яких може бути застосована евтаназія, а також обов’язки лікаря та процедури здійснення евтаназії.

Прохання пацієнта про евтаназію повинно бути подане в письмовому вигляді. Документ повинен бути написаний, датований і підписаний самим пацієнтом. У тому випадку, якщо він сам не в змозі цього зробити, його прохання повинно бути записане будь-якою повнолітньою особою за вибором пацієнта, який не повинен мати ніякої матеріальної зацікавленості в смерті пацієнта. Даний документ повинен бути включений до медичної карти хворого. Пацієнт може відкликати своє прохання в будь-який момент, в такому випадку складений документ вилучається з медичної карти і повертається пацієнту.

Законодавець Бельгії намагався уникнути ситуацій, коли тяжкохворі особи будуть звертатися з проханням про евтаназію виключно через відсутність достатніх коштів на придбання дорогих знеболюючих ліків (фактично мається на увазі ортаназія). З цією метою одночасно з прийняттям закону про евтаназію був прийнятий нормативно-правовий акт про створення служб паліативного піклування. Які повинні забезпечувати тяжкохворим пацієнтам медичний догляд, піклування та необхідні знеболюючі засоби. Відповідно до закону лікар повинен інформувати пацієнтів про діяльність тих служб, які висловили бажання евтаназії, щоб надати їм можливість зробити добровільний і усвідомлений вибір.

Після здійснення евтаназії лікар, який її проводив, відправляє повний пакет документів, що включає в себе інформацію про стан хворого, про його особливості, висновок лікаря, який проводив лікування, і лікаря-консультанта в Федеральну комісію з контролю і оцінки евтаназії. Основним завданням цієї комісії, що складається з шістнадцяти фахівців, компетентних в даній сфері, є нагляд за дотриманням законності при здійсненні цієї процедури. Якщо буде встановлено, що умови евтаназії не були дотримані, вона пересилає досье в Королівську прокуратуру за місцем проживання померлого пацієнта.

Крім того, в грудні 2013 року Сенат Бельгії схвалив законопроект про дитячу евтаназію. А остаточна легалізація дитячої евтаназії бельгійським парламентом відбулася в березні 2014 року. Цей закон викликав масштабний громадський протест не тільки всередині країни.

Після прийняття цього закону Бельгія стала другою країною у світі, де допускається дитяча евтаназія без будь-яких вікових обмежень [6]. При цьому в законодавстві Бельгії залишається кримінальна відповідальність за незаконну евтаназію [7].

У Великому Герцогстві Люксембург пасивна евтаназія, а також допомога в здійсненні самогубства дозволені з 2009 року. Законодавство Герцогства аналогічне законодавству Бельгії. У ньому підкреслюється “право лікарів на свободу совісті” [6].

Останні зміни, які відбулися у законодавстві, стосуються активної евтаназії і надають право на її проведення в тому випадку, якщо хворий сам подає заяву, яку буде схвалено двома лікарями і спеціальною експертною комісією.

Великий герцог Анрі категорично відмовився підписувати схвалений депутатами законопроект, після чого парламент Люксембургу прийняв рішення змінити конституцію країни в напрямку зменшення повноважень монарха.

2. Країни, в яких дозволена або допускається тільки пасивна евтаназія: Франція та Іспанія.

Франція є країною, де дозволена пасивна евтаназія. 29 грудня 2004 року Закон про пасивну евтаназію був схвалений французьким парламентом [3, с. 109]. Цей юридичний акт свідчить, що: “Людина, яка знаходиться на фінальній стадії хвороби, має право своїм рішенням обмежити або зовсім припинити лікування, може отримати сильні знеболюючі препарати, навіть якщо вони прискорюють смертельний результат”. Поштовхом до того, щоб цей законопроект отримав більшість голосів, послугувала справа Вінсена Юмбер, якого у вересні 2003 року на його прохання вбила мати [6].

Зараз у Франції діє закон “Про право на смерть”, прийнятий в березні 2015 року, згідно з яким лікарі можуть поміщати смертельно хворого в стан глибокого сну, поки він не помре. Цей захід застосовується в тому випадку, якщо пацієнт відчуває нестерпний біль або лікування не дає результату. Крім того, пацієнт сам може прийняти рішення про припинення прийняття ліків, і в цьому випадку він буде занурений в сон. Також хворий може заздалегідь залишити інструкції на випадок, якщо він впаде в несвідомий стан. У попередній редакції закону, прийнятому в 2005 році, декларувалося право тільки на пасивну евтаназію за

рішенням консиліуму лікарів.

Таким чином, французькі законодавці вирішили полегшити страждання безнадійно хворих пацієнтів і прийняли закон, який можна було б назвати «глибокий сон». Лікарі тепер можуть викликати у хворих цей глибокий сон. Смерть буде наступати уві сні. До повної евтаназії залишається майже один крок. Проведені опитування показують, що 8 з 10 французів підтримують евтаназію. Прихильників «глибокого сну» ще більше - 96%. Однак, незважаючи на громадську думку, уряд досі відмовляється узаконити повну евтаназію. Вона як і раніше у Франції незаконна [8].

В Іспанії було застосовано на практиці закон «Про гідну смерть», який дозволяє не підтримувати штучно життя вмираючих хворих. Лікарі клініки Blanca Paloma в місті Уельва відключили 91-річну Рамону Естевес від апарату штучного дихання. 26 липня 2011 року пацієнтка потрапила в лікарню з діагнозом «крововилив у мозок». Відсутність письмового заповіту дуже ускладнило справу, але в підсумку її синові Хосе Рамону і його друзям, які активно йому допомагали, вдалося домогтися застосування регіонального закону «Про гідну смерть», який набрав чинності в березні 2010 року, але на практиці не застосовувався через гострі дискусії навколо нього в суспільстві. На теперішній час тривають дискусії про прийняття цього закону на національному рівні. Кримінальне законодавство Іспанії пояснює застосування норми про вбивство на прохання потерпілого тим, що «... жертва страждала від тяжкої хвороби, яка безумовно призвела б до смерті або завдає йому постійні тяжкі страждання ...» [9].

3. Країни, які заперечують саме існування права на смерть як суб'єктивне право громадянина і передбачають кримінальну відповідальність за таке діяння: Болгарія, Данія, Німеччина, Іспанія, та ін. В цій групі існують держави, законодавство яких не просто заперечує можливість евтаназії, але і крім того розглядають акт евтаназії як умисне вбивство або доведення до самогубства, а також передбачають за це кримінальне покарання (Австрія, Данія, Португалія, Польща та ін.). Окремо кримінальна відповідальність за сприяння в самогубстві передбачена КК: Угорщини, Ісландії, Італії, Польщі, Румунії та ін. Кримінальне законодавство деяких європейських держав виділяє вбивство з мотивів співчуття, вчинене на прохання потерпілого, яке представляє собою самостійний привілейований склад умисного заповідання смерті. В таких випадках кримінальне законодавство цих країн передбачає більш м'яке покарання в порівнянні з тим покаранням, яке призначається за просте чи кваліфіковані види вбивств. Ті держави, в яких передбачений привілейований склад вбивства, вчиненого на прохання потерпілого, як правило, включають в своє кримінальне законодавство пособництво у самогубстві або схилення до нього. Так, в ч. 1 ст. 127 КК Республіки Болгарії сказано: «Якщо особа будь-яким способом, сприятиме або схилить іншу особу до самогубства, і потерпілий вчинить замах на нього, то такі дії караються позбавленням волі до трьох років» [10, с. 19-20]. Кримінально карною в Австрії є допомога іншій особі в самогубстві (§78 КК Австрії: «Особа, яка схиляє іншого до того, щоб вбити себе самого, або надає йому в цьому допомогу, підлягає покаранню ...») [11, с. 74] і в Данії (§ 240 КК Данії – «Будь-яка особа, яка допомагає іншій особі у вчиненні самогубства, – підлягає ...») [12, с. 53]. Відповідно до кримінального законодавства Польщі (ст. 151 КК), той, «Особа, яка шляхом умовлянь або надання допомоги доводить людину до замаху на своє життя – підлягає покаранню ...» [11, с. 118].

Таке загальне негативне ставлення до легалізації евтаназії на території країн пострадянського простору пояснюється не тільки спільністю менталітету, а й усвідомленою та цілеспрямованою політикою держав, яка спрямована на забезпечення прав людини та громадянина. Разом з тим, законодавством вказаних країн передбачено кримінальна відповідальність за вбивство або ненадання медичної допомоги. Таким чином, ми отримуємо додаткову аргументацію, що стосується точки зору про конкретизацію та деталізацію кримінальної відповідальності за вчинення евтаназії. Напрямок такого вдосконалення, зокрема, можуть стати положення § 216 КК Німеччини, статей 150-151 КК Польщі та ін.

Так, в Німеччині кримінальним злочином визнається призначення пацієнту смертельного препарату незалежно від обставин і від того, наскільки гуманними були мотиви особи. Зважаючи на власний трагічний досвід введення евтаназії в роки війни, Кримінальним кодексом ФРН передбачена кримінальна відповідальність за призначення з найгуманніших мотивів смертельних медикаментів. Так, КК Німеччини (§ 216 – Позбавлення життя на прохання потерпілого) передбачає наступний вид відповідальності за евтаназію: «Особа, яка позбавляє життя іншу особу в результаті категоричного та наполегливого прохання потерпілого позбавити її життя, карається ...» [5].

Разом з тим, у 2009 році в Німеччині прийнятий закон «Про пасивну евтаназію», який надає право завчасно підписувати розпорядження про припинення життєзабезпечення у разі серйозної хвороби, про те, яку допомогу або її відсутність людина бажає отримати, якщо хвороба або травма не дозволять їй самостійно висловити свою волю. Відповідно до закону лікування повинно бути припинено, навіть якщо в стані пацієнта не відбулося незворотних змін. При цьому активна евтаназія (позбавлення з життя за допомогою лікаря) залишається забороненою. Заповіт про припинення життєзабезпечення в разі невиліковної хвороби написали близько 9 млн. німців, проте лише зараз ці документи набули чинності. Згідно з цим законом, якщо родичі пацієнта і лікарі розійдуться в трактуванні заповіту, остаточне рішення приймає суд [12, с. 54-55].

У КК більшості європейських країн вказаної групи, основні відмінності в юридичній конструкції складу евтаназії полягають в тому, які ознаки цього злочину законодавець вводить до складу в якості

обов'язкових. Йдеться, в першу чергу, про вказівку на мотиви та мету даного діяння. В такому випадку найменшою конкретизацією і, відповідно, найбільшою подібністю відрізняються норми про відповідальність за підбурювання і допомогу в самогубстві.

Як приклад, Кримінальний кодекс Республіки Польща мотивом евтаназії визначає співчуття. Відповідно до ст. 150 КК “Особа, яка вбила іншу особу на її вимогу з мотивів співчуття карається позбавленням волі на строк від трьох місяців до п'яти років, у виняткових випадках суд може застосувати пом'якшення покарання і навіть відмовитися від його виконання” [5]. Схожа норма діє в КК Австрії. Відповідно до пункту 77 цей злочин має місце в разі, коли “...особа вбиває іншу людину за його серйозною і наполегливою вимогою ..”. Аналогічну норму передбачає кримінальне законодавство Данії. Відповідно до § 239 КК Данії “Особа, яка позбавляє життя іншу особу за проханням останньої”, це діяння тягне більш м'яке покарання, ніж просте вбивство [12, с. 77].

У всіх країнах Європи, перерахованих вище, евтаназія розглядається як кримінально каране позбавлення життя. При цьому мотив жалю і співчуття може лише утворювати привілейований склад вбивства. Він не є обставиною, яка декриміналізує це діяння.

4. Законодавство Угорщини, Фінляндії, Швеції, Італії та Греції не містять нормативно-правового акту, який дозволяв би евтаназію. В цих країнах існує кримінально правова заборона як на евтаназію, так і за сприяння її вчинення. Разом з тим такі країни, як Швеція та Фінляндія, знаходяться на шляху легалізації пасивної евтаназії. У цих країнах пасивна евтаназія шляхом “припинення марної підтримки життя” не є протизаконним. Але в той же час основою для прийняття лікарем рішення про припинення лікування є вільне і свідоме волевиявлення пацієнта. Такі прохання від найближчих родичів пацієнта, який перебуває в несвідомому стані, є юридично недійсними. Головна відмінність шведської моделі даного інституту полягає в тому, що якщо голландське і бельгійське законодавство зводить евтаназію до медичного сприяння, то шведська правова практика не виділяє спеціального суб'єкта її здійснення. Після проходження традиційної процедури прийняття та підтвердження рішення про проведення евтаназії може бути запрошено будь-яку незацікавлену особу, яка діє виключно з гуманних міркувань. Найчастіше запрошується один з членів відомого в Швеції товариства “Вихід”.

В Угорщині, відповідно до розпорядженням Міністерства народного добробуту (1 липня 1998 року) кожен громадянин має право висловити свою останню волю в заповіті, який слід кожні п'ять років заново завіряти у нотаріуса. Дана процедура пов'язана з фінансовими витратами і бюрократичними труднощами, подолати які складно більшості населення, тим більше хворим, прикутим до ліжка. При цьому подолання цих труднощів фактично позбавлене сенсу: пацієнтам надано право, але медичний персонал не зобов'язаний слідувати волевиявленню, зафіксованому у заповіті.

Аналіз законодавства країн, де евтаназія заборонена законом, показує, що найбільш підвищена відповідальність за це діяння передбачена в країнах з сильно розвиненими релігійними традиціями. Так, в католицькій Італії евтаназія знаходиться на одному щаблі із геноцидом, фізичними і моральними знущаннями, а в православній Греції духовенство активно перешкоджає винесення цього питання на розгляд законодавця. Різні підходи законодавців цих країн до питання криміналізації евтаназії і визначення розміру покарання за неї пояснюється, головним чином, негативним сприйняттям громадськістю такого відходу з життя, який не узгоджується з її моральними і релігійними поглядами і традиціями.

Висновки. Таким чином, необхідно узагальнити проблеми правового регулювання та кримінально-правової оцінки евтаназії в європейських країнах: евтаназія в контексті дотримання прав людини порушує право на життя і на самовизначення людини щодо своєї смерті; в процесі легалізації евтаназії в деяких країнах не врегульована в правовому аспекті можливість лікарської помилки; не виключені зловживання процедурою евтаназії; не розмежовані проблеми суїциду та евтаназії: багато хто сприймає цю процедуру як суїцид; не вирішена морально-етична проблема евтаназії, як протиріччя моральних засад людини. Багато лікарів не готові взяти на себе таку функцію, вважаючи процедуру евтаназії вбивством; не визначена проблема технології евтаназії: що відчуває людина після введення смертельної ін'єкції. Однозначної відповіді на це питання немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1848 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 14.09.2019).
2. “Их жизнь закончена». Нидерланды хотят узаконить эвтаназию здоровых людей” URL: http://www.aif.ru/society/law/ih_zhizn_zakonchena_niderlandy_hotyat_uzakonit_evtanaziyu_zdorovyh_lyudey (дата звернення: 14.09.2019).
3. Чернышева Ю.А. Причинение смерти лицу по его просьбе: уголовно-правовое, уголовно-политическое, криминологическое и социально-правовое исследование: монография. М., 2011. 176 с.
4. Правовая система Нидерландов / под ред. В.В. Бойцовой. М.: «Зерцало». 1998. С. 45.
5. Легітимація і легалізація евтаназії в країнах ЄС URL: <http://www.sbsnews.eu/ru/geopolitika/item/365-legitimatsiya-i-legalizatsiya-evtanazii-v-stranakh-es> (дата звернення: 19.09.2019).
6. Допомогти померти: де евтаназія є законною. URL: http://www.bbc.com/russian/society/2015/09/150911_euthanasia_countries_legal (дата звернення: 17.09.2019).

7. В Бельгии впервые применили эвтаназию к ребёнку URL: <https://rg.ru/2016/09/17/v-belgii-vpervye-primenili-evtanaziiu-k-rebenku.html> (дата звернення: 14.09.2019).
8. У Франції прийнятий закон про часткову евтаназію. URL: <http://www.kaliningrad.kp.ru/daily/26356/3238361/> (дата звернення: 14.09.2019).
9. Новый Кримінальний кодекс Іспанії. URL: <http://vtorrevije.com/category-transfer/1291-black-agent-deceived-the-british-and-went-to-jail.html> (дата звернення: 14.09.2019).
10. Крылова Н. Е. Эвтаназия: уголовно-правовой аспект. *Вестник Московского университета*. Сер. 11. Право. 2000. No 2. С. 19–20.
11. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. К. : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
12. Золотарева Е.А. Правовое регулирование эвтаназии в зарубежных странах. *Вестник Таганрогского института имени А.П. Чехова*. 2009. No1с. С. 54-55.

REFERENCES:

1. Zahal'na deklaratsiya prav lyudyny OON [*UN Universal Declaration of Human Rights*]. Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_015 [in Ukrainian].
2. “Ikh zhizn' zakonchena». Niderlandy khotyat uzakonit' evtanaziyu zdorovykh lyudey” [“*Their life is over.*” *The Netherlands wants to legalize healthy people euthanasia* ”]. Retrieved from http://www.aif.ru/society/law/ih_zhizn_zakonchena_niderlandy_hotyat_uzakonit_evtanaziyu_zdorovykh_lyudey [in Ukrainian].
3. Chernysheva, Yu. (2011). Prichineniye smerti litsu po yego pros'be: ugovolno-pravovoye, ugovolno-politicheskoye, kriminologicheskoye i sotsial'no-pravovoye issledovaniye: monografiya. Moscow [in Russian].
4. Boytsova, V. (Ed.). (1998). Pravovaya sistema Niderlandov. Moscow: «Zertsalo» [in Russian].
5. Lehitymatsiya i lehalizatsiya evtanaziyi v krayinakh YES [*Legitimation and legalization of euthanasia in EU countries*]. Retrieved from <http://www.sbsnews.eu/ru/geopolitika/item/365-legitimatsiya-i-legalizatsiya-evtanazii-v-stranakh-es> [in Ukrainian].
6. Dopomohty pomerty: de evtanaziya ye zakonnoyu [*Help to die: where euthanasia is legal*]. Retrieved from http://www.bbc.com/russian/society/2015/09/150911_euthanasia_countries_legal [in Ukrainian].
7. V Bel'gii vpervyye primenili evtanaziyu k rebonku [*In Belgium for the first time they applied euthanasia to a child*]. Retrieved from <https://rg.ru/2016/09/17/v-belgii-vpervye-primenili-evtanaziiu-k-rebenku.html>
8. U Frantsiyi pryynyatyy zakon pro chastkovu evtanaziyi [*France has adopted a law on partial euthanasia*]. Retrieved from <http://www.kaliningrad.kp.ru/daily/26356/323836> [in Ukrainian].
9. Novyy Kryminal'nyy kodeks Ispaniyi [*New Criminal Code of Spain*]. Retrieved from <http://vtorrevije.com/category-transfer/1291-black-agent-deceived-the-british-and-went-to-jail.htm> [in Ukrainian].
10. Krylova, N. (2000). Evtanaziya: ugovolno-pravovoi aspekt. *Vestnik Moskovskogo universiteta – Bulletin of Moscow University*, 2, 19-20 [in Russian].
11. Khavroniuk, M. (2006). Kryminal'ne zakonodavstvo Ukraïny ta inshykh derzhav kontynental'noi Yevropy: porivnyal'nyy analiz, problemy harmonizatsii: monohrafiya. Kyiv: Legal Counsel [in Ukrainian].
12. Zolotareva, E. (2009). Pravovoye regulirovaniye evtanazii v zarubezhnykh stranakh *Vestnik Taganrogskego instituta imeni A.P. Chekhova – Bulletin of the Taganrog Institute named after A.P. Chekhov*, 1, 54-55 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції: 20.09.2019